

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

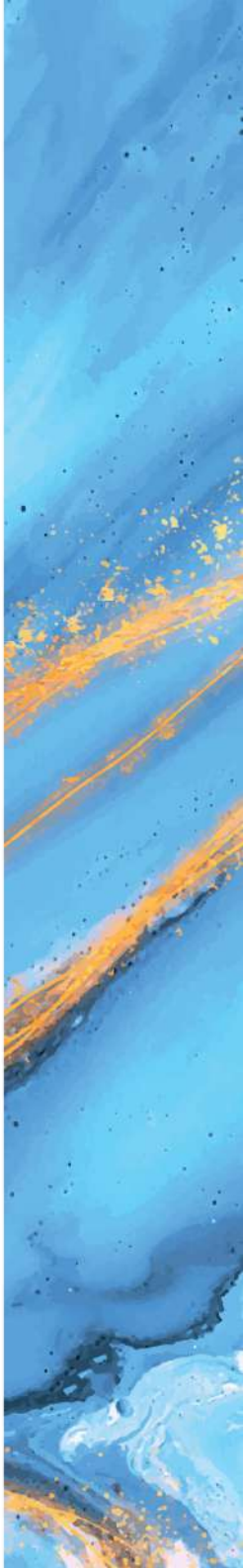
**وضعیت خدمت سربازی شهروندان ساکن خارج از کشور در کشورهای مختلف
مطالعه موردی مصر، یونان، ارمنستان، فنلاند و ترکیه
ناظر علمی: دکتر عزیزالله حاتم زاده**

مرکز مطالعات راهبردی روابط فرهنگی

مهرماه ۱۴۰۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

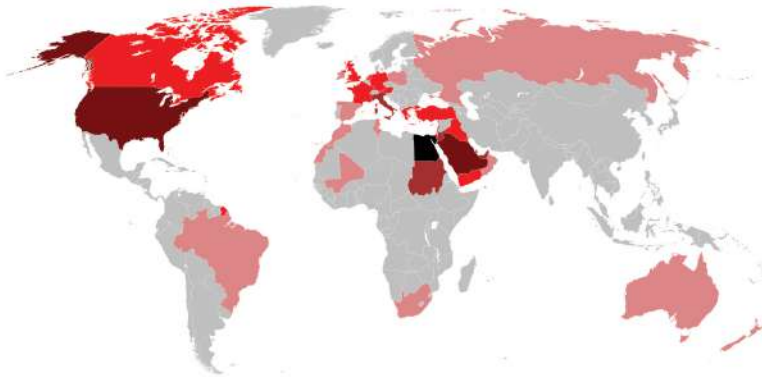

فهرست

۱.....	مقدمه
۲.....	مصر
۴.....	یونان
۶.....	ارمنستان
۷.....	فنلاند
۹.....	ترکیه
۱۰.....	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۱.....	فهرست منابع

با اهمیت یافتن جوامع دایاسپورا و نقش کلیدی آن‌ها در روند توسعه و وضعیت بین‌المللی کشورها، دولت‌های مختلف برای جذب و تعامل با آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کنند. در این میان، نسل دوم و سوم دایاسپورا از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. با این حال، یکی از مهم‌ترین موانع برای دولت‌ها، در راستای جذب این گروه، مشکل خدمت سربازی است. این مسئله به ویژه برای کشورهایی که نظام خدمت اجباری دارند، برجسته است. کشورهای مختلف با توجه به شرایط و ملاحظات که در این زمینه دارند تلاش کرده‌اند تا این مانع را از سر راه تعامل با دایاسپورا و جذب آن بردارند. در این گزارش کوشیده‌ایم تا نسبت قوانین سربازی با شهروندان ساکن خارج از کشور، شهروندان دارای تابعیت مضاعف و همچنین خدمت جایگزین غیرنظامی به شکل مرسوم آن، برای این دسته از شهروندان را بررسی کنیم. شایان ذکر است که در اینکه چه تعدادی از کشورها نظام سربازی اجباری دارند، اختلاف نظر وجود دارد. اما آنچه مسلم است اینکه ده‌ها کشور نظام سربازی اجباری دارند. در این گزارش ۵ مورد مصر، یونان، ارمنستان، فنلاند و ترکیه بررسی شده‌اند.

در آگوست ۲۰۲۳ وزارت خارجه‌ی دولت مصر طرحی را برای جایگزینی سربازی مصری‌های خارج از کشور کلید زد مبنی بر اینکه، مردان بین ۱۹ تا ۳۰ سال- که طبق قانون، ملزم به گذراندن حداقل یک سال سربازی پیش از جستجوی شغل، سفر خارجی و حتی ازدواج هستند- می‌توانند در آن ثبت نام کنند.

نقشه پراکندگی دایاسپورای مصری در جهان

براساس این طرح مصری‌های ساکن خارج از کشور، می‌توانند با پرداخت ۵ هزار دلار یا ۵ هزار یورو، مسئله خدمت سربازی خود را رفع و رجوع کنند. این طرح به دولت امکان می‌دهد تا از طریق این افراد که مشتاق به معافیت از سربازی و رفع محرومیت‌ها و مشکلات ناشی از نگذراندن، ترک یا فرار از خدمت هستند، منابع ارزی جمع‌آوری نماید. گفته می‌شود این طرح یکی از طرح‌های متعدد دولتی، در راستای افزایش جریان ارز ورودی به وسیله‌ی دایاسپورای مصری برای تعدیل مشکلات اقتصادی مصر است (Madamasr, 2023).

بنا به ادعای وزارت خارجه‌ی مصر، زمانی این ابتکار طراحی شد که وزارت مهاجرت مصر، تقاضاهای متعددی از جانب مهاجران مصری که مایل به حل مسئله وضعیت سربازی خود بودند، دریافت کرد. مصری‌های بسیاری بیم داشتند به دلیل اجباری بودن سربازی و مجازات ناشی از فرار از آن (همچون بازداشت)، به وطن خود بازگردانده شوند. همچنین مردان مصری تا زمان حل مسئله سربازی خود نمی‌توانند پاسپورت خود را تمدید کنند.

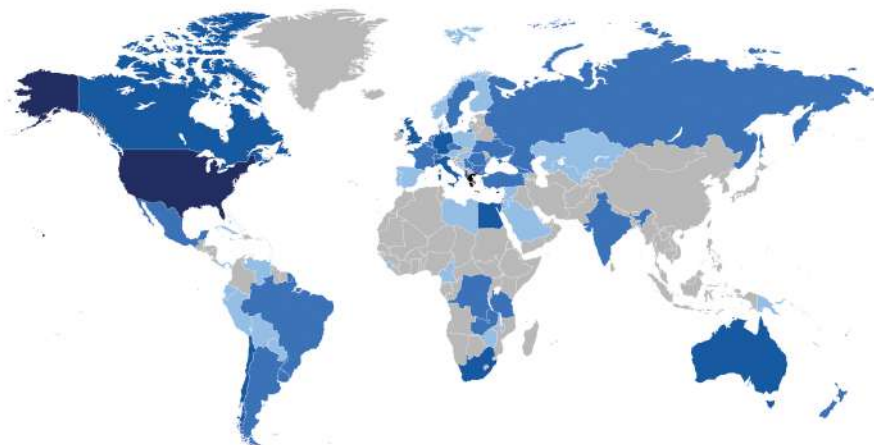

البته این طرح مورد انتقاد بسیاری از مصری‌ها قرار گرفته است، چرا که به اعتقاد آن‌ها این طرح منصفانه و عادلانه نیست و به نفع ثروتمندانی که خارج از کشور حضور دارند، طراحی شده است.

سال گذشته نیز در راستای حل این مسئله، دولت مصر از مصری‌های مقیم خارج، دعوت کرد که ضمن معافیت از عوارض گمرکی و مالیات، خودروی خارجی به کشور وارد و در ازای آن طی دوره‌ی ۵ ساله معادل ارزش دلاری آن، بوند مصر دریافت نمایند. این برنامه در نهایت به دلیل عدم استقبال و نرسیدن به اهداف آن نافرجام ماند (BBC, 2023).

طبق قانون اساسی یونان، «هر یونانی که قادر به رزم باشد باید مطابق قوانین، از سرزمین پدری خود دفاع کند». بر اساس این اصل و مطابق قانون سربازی یونان، همه‌ی مردان یونانی باید خدمت نظامی را در بازدهی سنی شروع ۱۹ سالگی تا پایان ۴۵ سالگی سپری کنند. البته تحصیل در مقاطع دانشگاهی می‌تواند موجب به تعویق انداختن خدمت اجباری شود. با این حال، کسانی که از این قانون سرپیچی نمایند، خاطی تلقی شده و جریمه‌ها و مجازات‌های متعددی شامل حال آن‌ها خواهد شد.

نقشه پراکندگی دایاسپورای یونانی در جهان

یونانی‌های مقیم خارج از کشور، حق به تعویق انداختن خدمت سربازی خود را دارند. مطابق قانون، این افراد با رسیدن به پایان ۴۵ سالگی از سربازی معاف شوند. تعویق سربازی با ارائه مدرک اقامت دائم در خارج از کشور با تأیید مقامات سفارتخانه‌ها، ممکن می‌گردد. طبق این قانون، افراد زیر شامل این معافیت می‌شوند:

- افرادی که حداقل ۱۱ سال پیاپی و به صورت دائم ساکن کشور یا کشورهای دیگر بوده‌اند؛
  - افرادی که حداقل ۷ سال متوالی ساکن کشور دیگری بوده‌اند؛ سال‌های تحصیل و مشاغل دانشجویی در این هفت سال منظور نمی‌گردد.
- براساس این قانون افراد فوق می‌توانند در دوره‌ای که مشمول تلقی می‌گردند، حداکثر ۶ ماه از سال تقویمی را در یونان حضور داشته باشند (MFA, 2023).

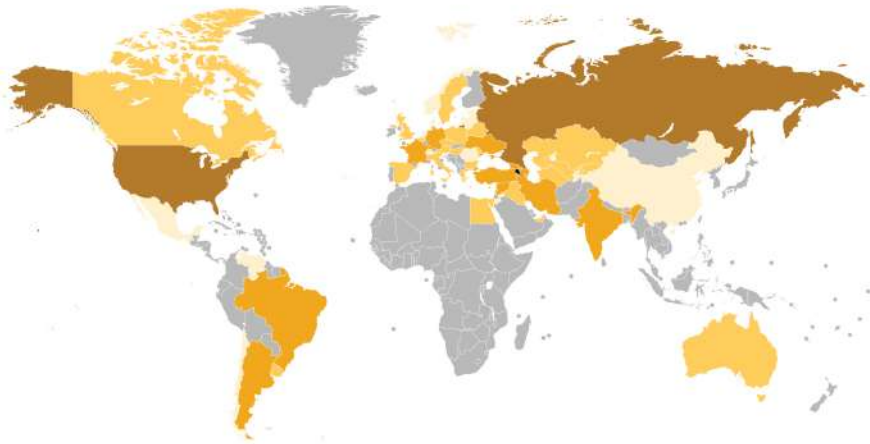

همچنین علاوه بر افراد فوق در خصوص یونانی های خارج از کشور، قانون تصریح می کند که افراد با ملیت یونانی، که در کشورهای آذربایجان، ارمنستان، گرجستان، فدراسیون روسیه، تاجیکستان، بلاروس، مولداوی، اوکراین، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، آلبانی و ترکیه سکونت دارند و برای بازدید به طور مستقیم و یا غیرمستقیم (از طریق کشور دیگر) به یونان می آیند، مادامی که به طور دایم در این کشورها ساکن باشند از خدمت سربازی اجباری معافند (Neoskosmos, 2019).

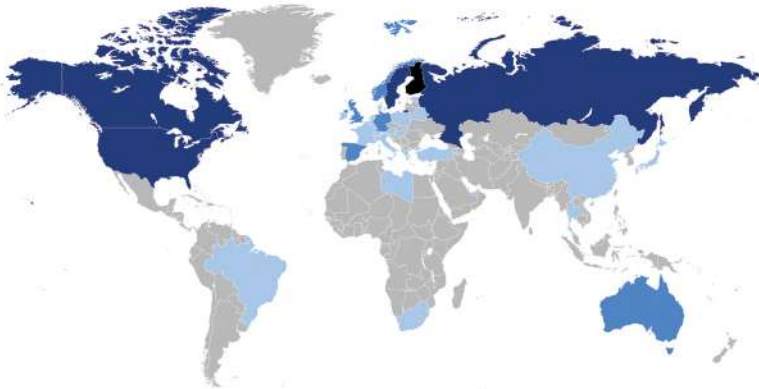
در ارمنستان نیز سربازی اجباری به مدت دو سال برای جوانان ۱۸ تا ۲۷ ساله در نظر گرفته شده است. افراد دو تابعیتی، در صورتی که پیش از اخذ شهروندی ارمنستان، حداقل به مدت ۱۲ ماه در کشوری دیگر خدمت نظامی گذرانده باشند، معاف از خدمت هستند. همچنین ممکن است که معافیت از سربازی بر اساس وضعیت خانوادگی، تحصیلی و سلامت نیز اعطا شود. شهروندی که مشمول باشد و دوره سربازی را نگذراند مجرم محسوب می‌شود.

نقشه پراکندگی دایاسپورای ارمنستان در جهان

در این کشور تا پیش از وضع قوانین جدید، مردان جوانی که برای تحصیلات به خارج از کشور سفر می‌کردند خود به خود از سربازی معاف می‌شدند. طبق قانون ۲۰۱۴، دانشجویانی که در خارج از کشور تحصیل می‌کنند باید تا ۸٫۵ میلیون درام (۲۰ هزار دلار) به عنوان وثیقه به دولت بپردازند که در صورت بازگشت به وطن به آن‌ها باز پس داده می‌شود. این قانون به منظور تضمین بازگشت دانشجویان خارج از کشور وضع شد تا افراد نتوانند از خلأ قانونی پیشین استفاده نمایند. با این حال فعالان حقوقی و دانشجویان معتقدند که این قانون در نهایت به نفع ثروتمندانی است که قادر به پرداخت چنین مبلغی هستند (Repata Armenia, 2023).

مطابق قانون فنلاند، شهروندان مرد فنلاندی که ساکن کشور دیگری هستند نیز همچون ساکنان این کشور، با رسیدن به سن ۱۸ سالگی، مشمول خدمت سربازی می‌شوند (Finlandabroad, 2023).

نقشه پراکندگی دایاسپورای فنلاندی در جهان

با این حال افراد دارای شهروندی مضاعف، مجبور به گذراندن خدمت سربازی نیستند، مگر اینکه خود، خواهان آن باشند. افرادی که بخواهند از تابعیت فنلاندی خود، چه در اروپا و چه در فنلاند بهره ببرند، خدمت سربازی می‌تواند گزینه‌ای برای حفظ پیوند فرد با وطن خود باشد و او از این طریق نیز تابعیت خود را پس از ۲۲ سالگی حفظ خواهد کرد. این افراد با رسیدن به سن ۱۸ سالگی نامه‌ی احضار به خدمت سربازی را - در هر جایی که ساکن باشند - دریافت می‌کنند که طبق آن باید خود را برای گذراندن دوره‌ی سربازی معرفی نمایند. این افراد در دوره‌ی سربازی از مزایایی که شهروندان فنلاندی دارند، بهره خواهند برد؛ از جمله: بهره‌مندی از بیمه، هزینه‌ی رفت و آمد از و به فنلاند. همچنین این افراد اجازه دارند در طول خدمت به کشور محل اقامت خود سفر کنند. اما تعداد این سفرها بستگی به مدت زمان خدمت و کشور محل اقامت دارد. برای نمونه، فردی که مشمول خدمت ۳۴۷ روزه است و در اروپا زندگی می‌کند، می‌تواند ۴ سفر به محل زندگی خود داشته باشد. در مقابل، فردی که ساکن ایالات متحده است و دوره سربازی اش ۱۶۵ روزه است، تنها اجازه یک سفر دارد. گفتنی است که دوره‌ی سربازی در این کشور در سه حالت ۱۶۵، ۲۵۵ و ۳۴۷ روزه در نظر گرفته شده است (yle, 2022).

براساس قانون سربازی فنلاند، افراد با تابعیت مضاعف در موارد زیر می‌توانند از خدمت سربازی معاف شوند:

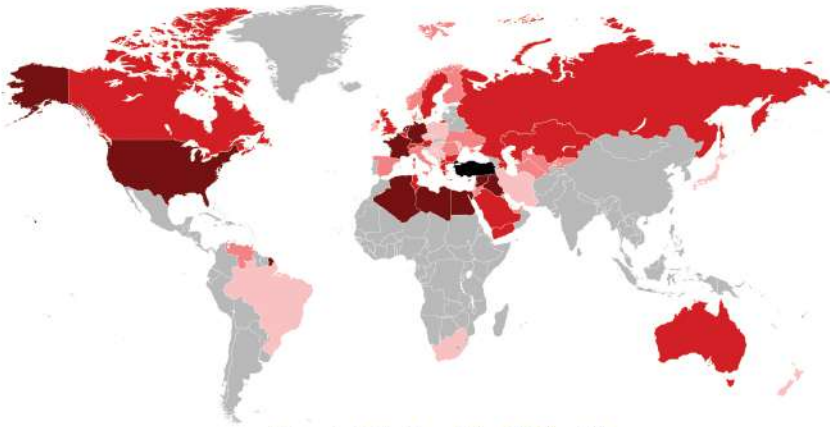
۱) فرد دارای تابعیت مضاعف، در صورتی که در هفت سال پیاپی ساکن کشوری خارج از فنلاند باشد؛ در این صورت، فرد احضار نخواهد شد و حتی نیازی ندارد که برای معافیت اقدام نماید. با این حال اگر همان فرد پیش از ۳۰ سالگی به فنلاند بازگردد، به سربازی اعزام خواهد شد.

۲) فرد دارای تابعیت مضاعف که در کشوری دیگر ساکن است نیز، حتی اگر هفت سال پیاپی ساکن کشور دیگری نباشد اگر ثابت کند که پیوندهای خانوادگی، تحصیلی و شغلی با آن کشور دارد، یا در صورتی که سایر مسائل شخصی او به آن کشور گره خورده باشد، معاف خواهد شد.

۳) خدمت سربازی در کشوری دیگر: اگر شخص دارای تابعیت مضاعف حداقل ۴ ماه خدمت سربازی را در کشوری دیگر گذرانده باشد.

۴) اگر شخص علاوه بر تابعیت فنلاندی، تابعیت سوئد، دانمارک یا نروژ را داشته باشد. طبق توافق کشورهای نوردیک، شخص باید خدمت سربازی خود را در کشوری بگذراند که در آن به طور معمول ساکن است. البته شایان ذکر است که کشورهای فوق همگی نظام خدمت سربازی اجباری دارند.

در نهایت باید گفت که شرایط فوق تنها برای افراد دارای تابعیت مضاعف است و شامل حال افرادی که تنها تابعیت فنلاندی داشته و اقامت دائم کشوری دیگر را دارند، نیست و فرد براساس قانون ملزم به بازگشت و گذراندن دوره خدمت سربازی است.

نقشه پراکندگی دایاسپورای ترکیه در جهان

در ترکیه، مردان ۱۸ تا ۴۱ سال مشمول خدمت سربازی اجباری هستند. مدت خدمت سربازی برای کسانی که تحصیلات دانشگاهی ندارند، ۱۲ ماه و برای فارغ‌التحصیلان دانشگاه ۶ تا ۱۲ ماه (بر اساس سطح تحصیلات) در نظر گرفته شده است. از مشمولان خواسته می‌شود تا در ۲۰ سالگی برای خدمت ثبت نام و در ۲۱ سالگی خدمت خود را آغاز کنند. شهروندان ترکیه‌ای که حداقل به مدت سه سال (۱۰۹۵ روز) اقامت یا اشتغال در خارج از کشور داشته باشند، با پرداخت ۶۰۰۰ هزار یورو (یا معادل ارزی آن) می‌توانند از سربازی معاف شوند. همچنین قانونی که در ۲۰۱۴ تصویب شد، اعلام می‌داشت که شهروندان ترکیه‌ای مشمول بالای ۲۷ سال می‌توانند با پرداخت مبلغی معادل ۸۱۵۰ دلار (در سال ۲۰۱۳) از سربازی معاف شوند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مطالعه وضعیت نظام سربازی در کشورهای مورد بررسی نشان می‌دهد که همه‌ی این کشورها قوانینی برای شهروندان ساکن و مقیم خارج از کشور و همچنین افراد دارای تابعیت مضاعف وضع کرده‌اند. در هیچ یک از کشورهای بررسی شده، الزام یا معافیت کامل برای این افراد در نظر گرفته نشده است، اما تحت شرایط خاصی که برخی مشمولان واجد آن باشند، می‌توانند از معافیت بهره‌برند. در برخی از کشورها شرایط معافیت آسان‌تر و در برخی سخت‌تر در نظر گرفته شده است.

در کشورهایی همچون مصر، ارمنستان و ترکیه با پرداخت مبالغ قابل توجه ارزی، امکان معافیت برای افراد مذکور فراهم می‌شود. به نظر می‌رسد این گزینه بیشتر در جهت جذب منابع ارزی برای دولت و با توجه به وضعیت اقتصاد این کشورها در نظر گرفته شده است. همچنین این روش معافیت نارضایتی‌هایی را از جانب ساکنان این کشورها به همراه داشته است؛ چرا که آن‌ها چنین وضعیتی را غیرمنصفانه و به نفع ثروتمندان تلقی می‌کنند. در مقابل این گزینه برای شهروندان یونان وجود ندارد، اما شرایط معافیت برای افرادی که واقعاً به کشور دیگری مهاجرت کرده و سال‌هایی از زندگی خود را در آنجا گذرانده‌اند فراهم شده است. در مقابل، در نمونه‌ی فنلاند، افراد دارای تابعیت فنلاندی، مجبور به بازگشت به وطن برای گذراندن خدمت سربازی خود هستند و نگذراندن خدمت سربازی ممکن است برای آن‌ها به قیمت از دست دادن تابعیت تمام شود. به همین سبب نظام سربازی اجباری در فنلاند در قبال افراد ساکن خارج از کشور و دوتابعیتی سختگیرانه‌تر به نظر می‌رسد. با این حال شرایطی همچون گذراندن سال‌های مشخص یا شرایط تحصیلی، خانوادگی افراد دارای تابعیت مضاعف می‌تواند زمینه‌ی معافیت آن‌ها را فراهم نماید.

علاوه بر موارد ذکر شده، به نظر می‌رسد یکی از راه‌های مناسب برای مدیریت مشکل خدمت نظام وظیفه‌ی جوامع خارج از وطن، طراحی چارچوبی برای خدمت غیرنظامی در قالب‌های مشابه امریه یا به کارگیری آن‌ها در مناصب اداری و کنسولی یا فعالیت‌های پژوهشی بنیادین و مورد نیاز برای کشور فرستنده باشد. به گونه‌ای که هم این مشکل و مانع برای بازگشت آن‌ها رفع شود و هم مهاجران با توجه به ویژگی‌ها و قابلیت‌های خود خدماتی را برای کشور فرستنده ارائه دهند.

• أموال المصريين في الخارج (٢٠٢٣). العنصر المفقود من خزينة الحكومة. هشام عبداللطيف. BBC Arabic. قابل دسترسی در آدرس زیر:

<https://www.bbc.com/arabic/articles/c97v22q1xv7o>

- AKL (2023). Exemption based on foreign citizenship. Available at: <https://akl-web.fi/en/exemption-service/exemption-based-foreign-citizenship>
- Brookings. (2019). National Service Appendices. Available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/10/2019/national-service_appendices-1.pdf
- Finland Abroad. (2023). General Conscription. Available at: <https://finlandabroad.fi/web/rou/general-conscription>
- Matthew Schilke. (2022). Expat Finns: Military service offers greater connection to Finland. Yle News. Available at: <https://yle.fi/a/12579939-3>
- Ministry of Foreign Affairs-Greece in USA. (2023). National Service Information. Available at: <https://www.mfa.gr/usa/en/services/services-for-greeks/national-service-information.html>
- Neos Kosmos. (2019). Conscription for the diaspora: Changes to the mandatory military service laws for Greek citizens living abroad. Available at: <https://neoskosmos.com/en/15/10/2019/news/greece/changes-to-the-mandatory-military-service-laws-for-greek-citizens-living-abroad/>
- Repat Armenia. (2023). Military Service. Available at: <https://repatarmenia.org/repatriate/practical-information/legal-status/military-service>
- Salma Hindy MadaMasr. (2023). Egyptian nationals residing abroad invited to gain exemptions for military service for \$5,000. Available at: <https://www.madamasr.com/en/15/08/2023/news/u/egyptian-nationals-residing-abroad-invited-to-gain-exemptions-for-military-service-for-5000/>

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

مرکز مطالعات راهبردی روابط فرهنگی

میزان‌دیده و رزی ایرانیان خارج از کشور